

Acer campbellii Hooker & Thomson ex Hiern (1875)

klon Campbella

autorstwa Petera Gregory'ego, zdjęcia Hugh Angus'a

Pierwsza publikacja w *The Maple Society Newsletter*, Wiosna 1992 i Lato 2012

tłumaczenie Mateusz KORBIK

Ten duży, atrakcyjny himalajski klon posiada bardzo charakterystyczne (5-)7 klapowane i głęboko wycięte liście, w których kłapy są ułożone niczym szprychy w kole, tworząc przy tym prawie okrąg. Każdy liść w czasie rozwijania się na wiosnę, zwisa niczym jasnoczerwona, omszona noga kaczkki, natomiast w jesieni zmienia kolor na przyciągającą wzrok jasny żółty. Młode pędy są pokryte wyraźnym sinym nalotem.

Występowanie, odkrycie i wprowadzenie do uprawy



Acer campbellii

Naturalny zasięg występowania *Acer campbellii* rozciąga się od Himalajów- Nepalu, Bhutanu, Dardżylingu, aż do północnych Indii, północnej Mjanmy/Birmy i południowo-zachodnich Chin. Występuje w lasach liściastych i mieszanych, obszarów górskich na wysokościach 1800-3700m n.p.m. i może osiągać do 31 metrów wysokości.

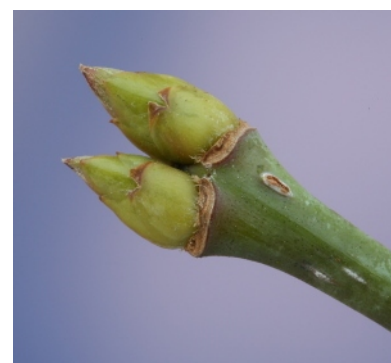
Uważa się, że *Acer campbellii* jest jedynym klonem związanym z upadkiem narodu. Został po raz pierwszy odkryty przez Sir Josepha Hookera podczas jego słynnej ekspedycji do Tybetu w 1849 roku. Archibald Campbell, w tamtym czasie oficer łącznikowy pomiędzy Wielką

Brytanią i Sikkim Raja, towarzyszył Hookerowi podczas jego ekspedycji która dotarła do Tybetu.

Premier Sikkimu, który był zazdrosny o przyjaźń Campbella z Radżą, aresztował Hookera i Campbella, gdy wrócili do Sikkimu, Campbell został wtedy też ciężko pobity. Następnie zarządził okupu za ich powrót do Indii. Po zakończeniu wymiany, brytyjska armia indyjska przejęła Sikkim, przez co stał się częścią Imperium Brytyjskiego.

Roy Lancaster był pod wrażeniem drzewa o wysokości 30m, na które natknął się w Nepalu- "z ogromnym pniem, prostym niczym lufa, wspierającym piękną jesienną koronę pokrytą złotymi liśćmi." Porównał je do wiązu polnego w budowie jego korony i jesiennym kolorze.

Klon Campbella został po raz pierwszy wprowadzony do uprawy przez Sir Josepha po jego przygodach w Sikkim, po czym został sprowadzony jeszcze kilkakrotnie. Gatunek ten jest jednak nieco delikatny i tak naprawdę nigdy nie przyjął się w pełni [w Wielkiej Brytani]. Występuje na obszarach o szerokim zakresie wysokości, stąd też formy z wyżej położonych terenów, wydają się być o wiele bardziej wytrzymałe od tych wcześniej sprowadzonych. Podgatunek *yunnanense* z bardziej wschodnich regionów, z pewnością lepiej sobie tutaj radzi. Najwyższy klon Campbella w Wielkiej Brytani rośnie w Brodick Castle w Ayrshire, jego wysokość mierzona ostatni raz 2007 roku wynosiła 16 metrów.



Pąki szczytowe

Klasyfikacja

Acer campbellii, razem z jego bliskimi krewnymi *Acer elegantulum*, *Acer erianthum* i *Acer oliverianum*, należy do serii *Sinensia* z sekcji *Palmata*.

Grupa *Sinensia* składa się z ponad 20 gatunków, w większości będących drzewami ciepłego lub subtropikalnego klimatu. Jedynie garstka z nich może rosnąć w Wielkiej Brytani, poza tymi obszarami. Głównymi cechami gatunków w tej serii są:

- a) Pączki bez trzoneczków, z czterema parami łusek.
- b) 3-7 klapowe, cienkie lub skórzaste liście z ząbkowanym brzegiem – ząbki mogą być na tyle małe, że prawie niewidoczne.
- c) Przy rozwijaniu się liście posiadają blaszkę głęboko podzieloną palczastymi klapami, których wyraźnie ząbkowany brzeg jest lekko opadnięty; dodatkowo liście często są koloru od ciemno purpurowo-czerwonego po różowo-zielony.
- d) Kępki drobnych białych włosków, nieregularnie rozmieszczonych w kątach nerwów od spodniej strony blaszki liściowej, często przypominające miniaturowe, białe kokony.
- e) Małe kwiaty z 5 czerwonymi działkami kielicha, 5 płatkami korony i 8 pręcikami umiejscowionymi na okrągłym dnie kwiatowym (dysk miodnikowy otaczający pręcikowie).
- f) Aktywne pręciki i zalążnie wstępują w osobnych kwiatkach, ale na tym samym drzewie.
- g) Owoce posiadają eliptyczne lub zaokrąglone, nabrziałe orzeszki.

Charakterystyka i rozmieszczenie bardziej odpornego na niskie temperatury podgatunku *Acer campbellii* który został wspomniany wcześniej, są omówione w dalszej części tekstu.



Acer campbellii subsp. *flabellatum*

Acer campbellii subsp. *flabellatum* (Rehder) Murray (1977) ⁽¹⁾

Rodzimy dla południowo-zachodnich i centralnych Chin, górnej Mjanmy/Birmy oraz Wietnamu, ten podgatunek jest bardziej odporny na niskie temperatury oraz częściej spotykany w uprawie na zachodzie, niż subsp. *campbellii*. Najwyższe drzewo w Wielkiej Brytani rośnie w Trewithen Gardens w Cornwall i w czasie pomiaru miało 15m wysokości.

Różni się od kłona Campbella płytko podzielonymi, wachlarzowatymi klapami, głęboko sercowatą nasadą liścia oraz brzegiem z nieregularnymi, krótko zaostrozonymi i wygiętymi w kierunku wierzchołka ząbkami- w odróżnieniu od ościstych ząbków kłona Campbella.

Acer campbellii subsp. *yunnanense* Rehder (1905) ⁽²⁾

Rodzimy dla południowego Junnanu i górnej Mjanmy/Birmy, rosnący w górskich lasach na wysokościach 3000-4000m.n.p.m. Opisany po raz pierwszy przez Alfreda Rehdera z materiałów zebranych przez Augustina Henry'ego w Junnanie.

O wiele bardziej wytrzymały na niskie temperatury niż subsp. *campbellii* i sadzony w wielu zachodnich kolekcjach dendrologicznych. Różni się od subsp. *campbellii* mniejszymi 5-7 klapowymi liśćmi z nieznacznie węższymi i mocniej podzielonymi klapami oraz ich krótko zaostrozonymi wierzchołkami, nagim

dnem kwiatowym i zaczerwienionymi skrzydlakami, które są szeroko rozpostarte lub ustawione horyzontalnie. Jesienne zabarwienie liści atrakcyjne, czerwono-pomarańczowe.

Szczegółowy opis

Średnie lub duże drzewo, osiagające powyżej 18m w uprawie i ponad 30m w stanie dzikim. Starsze drzewa mają wysoką, kopulastą koronę. Jednoroczne pędy zmienne, od wyprostowanych do przewisających, gładkie i nieowłosione (z wyjątkiem węzłów), jasnozielone z jednej strony i zaczerwienione z drugiej, oraz często z szarobiałym nalotem (siny). Pęd pokryty jest rzadko rozmieszczonymi, wąskimi, białawymi, podłużnie-owalnymi przetchlinkami, które na starszych pędach stają się jasnobrązowe i nieznacznie wyniesione. Zielona strona pozostaje zielona przez wiele lat, czerwona strona staje się czerwono-brązowa lub szaro-brązowa w ciągu 2-4 lat. Starsze pędy i kora pozostają gładkie.



Liść *Acer campbellii*

górna krawędź jest pokryta włoskami które otaczają równocześnie nasady pąków. Para blizn liściowych nie otacza całkowicie pędu, ale blizny te stykają się poprzez delikatne bruzdy po jego obu stronach. Pomiędzy bliznami liściowymi tworzą się pionowe bruzdy zbiegające po pędzie przez na niedużym odcinku. U nasady każdego pędu można zauważyć kilka pierścieni powstałych z blizn po łuskach z zeszłorocznych pąków.

Liście: Duże liście – 9-12cm długości na 10-15cm szerokości – posiadają 7 palczasto ułożonych klap z silnie sercowatymi nasadami, które czasami mogą być proste. Dwie małe kłapy u nasady są wygięte w kierunku pędu. Pozostałe kłapy są do siebie podobne w kształcie i rozmiarze, oraz ułożone podobnie do szprych w kole, tworząc przy tym prawie okrąg. Czasami poprzez brak kłap u nasady, liść jest pięciokłapowy.

Każda kłapa jest jajowato-trójkątna z bardzo krótkim, przypominającym ogon wierzchołkiem. Ostre wcięcia pomiędzy kłapami (zatoki) są głębokie od $\frac{1}{3}$ do $\frac{2}{3}$ odległości do nasady liścia. Brzeg liścia jest regularnie,

Pączki są małe (długości około 5mm), czerwone, jajowatego kształtu z zaokrąglonymi wierzchołkami. Jednoroczny pęd zakończony jest parą pąków bocznych, ponieważ szczytowy pąk wiosną przekształcił się w pęd kwiatowy. Pąk zbudowany jest z 2-4 par, częściowo nachodzących na siebie, czerwonych zewnętrznych łusek, które są zielone w miejscu w którym pokrywają je sąsiadujące łuski. Każdy pąk umiejscowiony jest w otaczającym go kołnierzyku drobnych, jasnych włosków. Każdą łuskę pokrywają drobne jasne włoski, znajdujące się na brzegu i jej powierzchni.

Na zimowych pędach blizny liściowe są bardzo wąskie, a ich

delikatnie, płytko i ostro piłkowany. Nerwy zielone lub zaczerwienione; palczasto rozchodzące się 7 głównych nerwów z nieregularnie wyrastającymi nerwami bocznymi przechodzącymi w siatkę drobnych nerwów.

Górna strona blaszki jest matowa, zielona, naga, o nieznacznie wyniesionych nerwach głównych. Spodnia strona blaszki o jaśniejszym, zielonym kolorze z lekkim połyskiem. Początkowo z drobnymi, jasnymi i rzadko ułożonymi wzdłuż nerwów włoskami, następnie naga- z wyjątkiem małych "kokonów" z białych włosków w kątach nerwów. Czerwone ogonki liściowe są krótsze od liści- długości 4-8cm, z delikatnym rowkiem na górnej stronie i zgrubiałymi nasadami okrywającymi pąki boczne.

Liście w czasie rozwijania się na wiosnę są lśniaco-czerwonawe do czekoladowo-brązowych, z długimi palczastymi kłapami o zatokach sięgających 3/4 długości do nasady liścia. Liście zwisają, następnie z czasem stopniowo zaczynają się podnosić do horyzontalnego ustawienia; stają się zielone i tracą swój połysk, dodatkowo rozszerzając się od środka, stając się płyciej kłapowanymi niż w opisie powyżej. W okresie jesiennym barwa liści staje się atrakcyjnie żółta lub żółtopomarańczowa.

Kwiaty: Małe zielono-żółte lub zielono-białawe kwiaty pojawiają się wraz z liśćmi w maju, w wąskich, zwisających gronach, długości 5-15cm. Wyrastają z wierzchołkowego pąka na długich, cienkich i nagich szypułach. Bardzo małe kwiaty znajdują się na szypułkach długości 6-10mm, które wyrastają z głównej szypuły i podobnie do niej również są cienkie i nagie.

Pięć czerwonych i nagich działek kielicha, które w kształcie są owalnie-podłużne i zastrzone, długości 1-1,5mm. Pięć płatków korony koloru białego, w kształcie podłużne, zastrzone i tak samo długie, lub nawet dłuższe niż działki kielicha. W kwiecie znajduje się 8 pręcików długości 4-5mm, z nagimi nitkami i czerwonawymi pylnikami. Pręciki wyrastają z górnej części okrągłego, owłosionego, powcinanego dysku. Zalążnia gęsto owłosiona, szczytkowa w męskich kwiatkach, z prawie nagim słupkiem, który dzieli się na 2 krótkie, rozpostarte znamiona o długości 2mm



Skrzydłaki

Owoce: Pary skrzydłaków w zwisających owocostanach. Skrzydełka z grubszą zewnętrzną krawędzią i lekko wygiętymi nerwami są najszersze w 1/3 długości, oraz posiadają zaokrąglone wierzchołki; skrzydełko zwęża się nagle osiagając szerokość orzeszka. Każdy orzeszek jest owalny i silnie zaokrąglony - 5-6mm długości, 3-3,5mm szerokości i 2-3mm grubości. Pary skrzydełek ustawione są pod bardzo szerokim kątem, aż do ustawienia horyzontalnego.

(1) W opisie *Acer* w *Flora of China*, Xu *et al* (2008) *Acer flabellatum* jest traktowany jako jeden gatunek wraz z *Acer campbellii* subsp. *flabellatum*, będącym jego synonimem.

(2) W artykule Petera Gregory'ego zastosowany jest podział na podgatunki, w odróżnieniu od podziału na odmiany przedstawionym przez Rehdera. W *Maples of the World*, van Gelderen *et al.* (1994), *Acer campbellii* var.* *yunnanense* (opisany wyżej) jest traktowany jako *A. campbellii* subsp. *flabellatum* var. *yunnanense*. W *Flora of China*, jest traktowany jako synonim *A. flabellatum*. Niektórzy stawiają go bliżej *A. campbellii*, niż *A. flabellatum*, zgadzając się z pierwotną opinią Rehdera, chociaż wciąż wymagane jest wiele pracy do pełnego zrozumienia tego taksonu i jednocześnie innych członków tego kompleksu gatunków.

Konsultant taksonomiczny: Dan Crowley. Redakcja: Emery Davis.